

Abant Sosyal Bilimler Dergisi

Journal of Abant Social Sciences

2023, 23(3): 1806-1821, doi: 10.11616/asbi.1329239

Kültürel ve Entelektüel Canlanmanın Öncüleri: 14. ve 15. Yüzyıl Rönesans Hümanistleri

Pioneers of Cultural and Intellectual Revival: 14th and 15th Century Renaissance Humanists

Banu ÇETİN ÜNAL¹

Geliş Tarihi (Received): 18.07.2023

Kabul Tarihi (Accepted): 28.08.2023

Yayın Tarihi (Published): 30.11.2023

Öz: Rönesans, insanlığın yeniden doğuşu anlamına gelen bir kelime olup, bu dönemde insan merkezli bir düşünce ve yaşam tarzı benimsenmiştir. Bu düşünce yapısını benimseyen Rönesans dönemi hümanistleri Antik Yunan ve Roma dönemleriyle ilgilenmişler ve bu dönemlerin felsefesi, sanatı ve edebiyatı hakkında derinlemesine çalışmalar yapmışlardır. Hümanistler, düşünce özgürlüğüne ve eleştirel düşünceye büyük önem vermişlerdir. İnsan zihninin özgürce düşünebilmesi gerektiğine inanmışlar ve bu nedenle, her türlü kısıtlamadan uzak bir düşünce yapısı benimsemişlerdir. Rönesans hümanistlerinin eğitim sisteminin şekillenmesi üzerinde de büyük etkileri olmuştur. Onlar insanların bilgiye ulaşması için eğitim sisteminin değiştirilmesi gerektiğine inanmışlar ve eğitim sisteminin, herkesin eşit bir şekilde eğitim alabileceği bir yapıya dönüştürülmesini savunmuşlardır. Çalışmamızda döneme damga vuran Rönesans hümanistlerinin hayatları, eserleri ve düşünceleri hakkında ayrıntılı bilgilere yer verilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Rönesans Hümanistleri, Orta Çağ, Felsefe, Hümanist Eğitim.

&

Abstract: Renaissance is a word that means the rebirth of humanity, and a human-centered thought and lifestyle was adopted during this period. Adopting this way of thinking, Renaissance humanists took an interest in the Ancient Greek and Roman periods, and conducted in-depth studies on the philosophy, art, and literature of these eras. Humanists attached great importance to freedom of thought and critical thinking. They believed that the human mind should be able to think freely, and therefore, they adopted a way of thinking that was free from any constraints. Renaissance humanists had a significant impact on shaping the education system as well. They believed that the education system needed to change in order for people to access knowledge and advocated for transforming the system into a structure where everyone could receive an equal education. In our study, we have provided detailed information on the lives, works, and thoughts of the Renaissance humanists who left their mark on the period.

Keywords: Renaissance Humanists, Middle Ages, Philosophy, Humanist Education.

Atıf/Cite as: Çetin Ünal, B. (2023). Kültürel ve Entelektüel Canlanmanın Öncüleri: 14. ve 15. Yüzyıl Rönesans Hümanistleri. *Abant Sosyal Bilimler Dergisi*, 23(3), 1806-1821. doi: 10.11616/asbi.1329239

İntihal-Plagiarizm/Etik-Ethic: Bu makale, en az iki hakem tarafından incelenmiş ve intihal içermediği, araştırma ve yayın etiğine uyulduğu teyit edilmiştir. / This article has been reviewed by at least two referees and it has been confirmed that it is plagiarism-free and complies with research and publication ethics. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/asbi/policy>

Copyright © Published by Bolu Abant İzzet Baysal University, Since 2000 – Bolu

¹ Dr., Banu Çetin Ünal, Bağımsız Araştırmacı, banunal@hotmail.com

1. Giriş

Rönesans dönemi, 14. yüzyılın sonları ile 17. yüzyılın ortalarına kadar olan dönemi kapsayan bir sanat ve kültür hareketidir. Bu dönem, Orta Çağ'ın karanlık çağlarından çıkışı ve modern dünya için temel taşların atıldığı bir dönemdir. Rönesans'ın en önemli özelliklerinden biri, Antik Yunan ve Roma kültürünün yeniden keşfedilmesi ve bu kültürün sanat, edebiyat ve felsefe gibi alanlara yeniden kazandırılmasıdır.

Rönesans Hümanizmi, bu dönemin en önemli felsefi ve kültürel hareketlerinden biridir. Hümanizm, insan merkezli bir felsefe anlayışıdır. İnsanın potansiyelinin sınırsız olduğunu ve insana odaklanan bir eğitim ve kültür anlayışını benimser. Rönesans Hümanizmi, insanların kendi düşüncelerini ve dünyayı anlamalarına yardımcı olacak bir eğitim sistemi benimsemeyi hedefler. Bu felsefe, bilgiye açık, eleştirel düşünceye dayalı ve sanatsal ifadeye önem veren bir dünya görüşünü yansıtır. Rönesans Hümanizminin en önemli özelliklerinden biri, insanın kendini keşfetmesine ve geliştirmesine olanak tanınmasıdır. Bu felsefe, insanların kendilerini ve dünyayı daha iyi anlamalarına yardımcı olmuştur.

14. ve 15. yüzyıl Rönesans hümanistleri, insan merkezli bir felsefe benimseyerek Antik Roma ve Yunan kültürlerine olan ilgileriyle, Avrupa'da büyük bir kültürel ve entelektüel hareket başlatmışlardır. Hümanistlerin düşünceleri, insanların eğitim ve öğretim yoluyla daha iyi bir hayat sürdürebileceklerine inanmaları nedeniyle, eğitimin yaygınlaşmasını teşvik etmiştir. Hümanistlerin geliştirdiği eğitim programları, Antik Roma ve Yunan kültürlerinin eserlerinin okunmasını ve öğrenilmesini içermektedir. Bu, Avrupa'da genel olarak okuryazarlık oranlarının artmasına ve düşünce özgürlüğünün gelişmesine yardımcı olmuştur.

Rönesans hümanistleri Avrupa'nın gelişiminde önemli bir rol oynamışlardır. Dolayısıyla onlardan ayrıntılı bir şekilde bahsetmek önem teşkil etmektedir. 14. ve 15. yüzyıllara damga vuran Rönesans Hümanizminin temsilcileri arasında başta İtalyan düşünür Francesco Petrarca olmak üzere Giovanni Boccaccio, Coluccio Salutati, Manuel Chrysoloras, Leonardo Bruni ve Leon Battista Alberti bulunmaktadır. Tabii ki Rönesans dönemi hümanistleri bu isimlerle sınırlı değildir. Ancak çalışmamızda bu dönemde ön plana çıkan hümanistlerin bazılarını odaklanarak onların hayatlarını, eserlerini ve etkilerini inceleyeceğiz.

Çalışmamız Rönesans döneminin ünlü hümanistlerini hayatları, eserleri ve düşünceleriyle genel olarak ele almayı amaçlamaktadır. Ülkemizde Rönesans dönemi hümanistleri hakkında yapılmış makaleler elbetteki mevcuttur, ancak bunlar daha çok belirli konulara ya da belirli isimlere odaklanmıştır. Dolayısıyla dönemin önemli hümanistlerini genel olarak ele alan makale çalışmalarının eksik olması sebebiyle bu çalışmanın literature katkı sunacağı düşünülmektedir. Çalışmamızda alanında uzman çeşitli araştırmacıların eserlerinden istifade etmenin yanı sıra farklı dillerdeki kaynaklardan da yararlanılarak daha kapsamlı bir çalışma ortaya konmuştur. Böylece farklı kaynaklardan elde edilen bilgiler sentezlenerek dönemin önemli hümanistlerinin sanata bakış açıları, insan odaklı yaklaşımları ve eğitim konusundaki anlayışları üzerine odaklanılmıştır.

2. Rönesans Hümanizmi

Genel bir kanıya göre, 1300'lerden 1600'lere kadar olan bir zaman dilimini ifade eden "Rönesans" ilk olarak İtalya'da başlamış daha sonra kademeli olarak diğer Avrupa ülkelerine yayılmıştır (Barber, 2006:4). Rönesans, bilim, sanat ve siyaset gibi alanlarda meydana gelen köklü kültürel bir değişimi ifade eden ve aynı zamanda Antik Roma ve özellikle Antik Yunan kültürünün yeniden canlanmasını temsil eden bir dönem ifade etmektedir. Bu sebeple Rönesans, Latince "doğmak" anlamına gelen "nascere" eylemine eklenen re- ön ekinin birleşiminden oluşmuştur ve "yeniden doğuş" anlamını taşımaktadır. Fransızca "renaissance" ve İtalyancada "renascimento" olarak adlandırılmaktadır (Dönmez, 2021:4).

"Rönesans" terimi, belirli bir tarihsel dönemi tanımlamak amacıyla ilk defa 19. yüzyılın ortalarında Jules Michelet (1798-1874) tarafından kullanılmıştır. Fransız tarihçi Michelet, 1855'te yayımlanan *La Renaissance* adlı eserinde Rönesans'ın tanımı yapmıştır. Michelet, Orta Çağ dünyasını "garip, doğa dışı ve yapay bir durum" olarak ifade ederken Rönesans'ı "dünya ve insanın keşfedilmesi" şeklinde değerlendirmiştir. Bu

tanımlama, Rönesans insanın kendi benliğini tekrar bulması ve mantığı temel alarak doğayı anlamaya çalışmasına vurgu yapmaktadır (Dönmez, 2021:4).

Rönesans dönemi, kiliseye ve kilise doğmalarına da etki etmiştir. Özellikle Rönesans'ın ortalarından itibaren, insanların düşüncelerinde değişimlerin yaşanması nedeniyle, kiliseye ve kilise otoritesine karşı eleştirel yaklaşımlar artmıştır. Rönesans bilginleri klasik el yazmalarını incelerken orijinal metinlerin kilise tarafından kullanılan ve öğretilen çevirilerden farklı olduğunu keşfetmişlerdir. Bu durum insanların iyi bir Hristiyan olmanın tek yolunun kilisenin öğretilerine inanmak olup olmadığını sorgulamasına neden olmuştur (Flatt, 2010:7). Anlaşılabacağı üzere Rönesans dönemi sadece sanat, bilim ve kültürde değil, aynı zamanda dini düşünce ve kilise ilişkilerinde de önemli değişimlere neden olmuştur.

İnsan odaklı her tür sistemi tanımlamak için kullanılan hümanizm, Rönesans'ı karakterize eden en önemli özelliklerden ve akımlardan birisidir. Rönesans bağlamında hümanizm, Yunan-Roma kültür mirasının tekrar ortaya çıkışı ve özellikle Yunan edebiyatı ve felsefesinin yeniden keşfi ile ilişkilidir (Yıldırım, 2020:190). Humanism, hümanizma, hümanizm, ya da insanlık kelimeleri, Latince kökenli humanismus teriminin farklı dillerdeki karşılıklarıdır. Latince-ismus eki, genel olarak bir düşünceyi, bir görüşü, bir doktrini (öğretiyi) ifade etmek için kullanılır. Bu nedenle, humanismus, insanın merkezde olduğu bir dünya görüşü olan bir düşünce sistemini ifade etmektedir. Hümanizmin temel özelliği, Rönesansla birlikte ortaya çıkan yeni insanın Antik Yunan ve Roma örnekleri üzerinden humanitas (insanlık) değerlerine yönelmesi ve bunları geliştirmesi olmuştur. Cicero², humanitas kelimesini Latinceye kazandıran kişidir ve ona göre bu kelime tam anlamıyla bir insan ideali oluşturur. Ayrıca verilmiş bir gerçekten daha çok gerçekleşecek bir amacı göstermektedir. Humanitas, insanın kendisini gerçekleştirilmesiyle ilgilidir ve insan varlığını gösteren 'homo' kelimesinden değil, ahlak beliren 'humanus/insana ait' sıfatından türetilmiştir (Çalışkan Akçetin, 2018:695).

Rönesans'ta anlaşılan hümanizm teriminin günümüzde ona atfedilen anlamından farklı olduğu söylenebilir. "Kabaca ifade edersek, günümüzdeki anlamıyla hümanizm 'herhangi bir düşünsel ve kültürel geleneğe atıfta bulunmaksızın sadece insani değerlerin vurgulanmasına' işaret eder." Rönesans döneminde ortaya çıkan hümanizm, bu tür bir anlayışın tam karşılığı olmasa da antik metinlerin incelenmesi ve aynı zamanda antik yaşam tarzının yeni bir kültür programına uygulanması olarak kabul edilmiştir (Dönmez, 2021:13).

Rönesans hümanizmi 15. ve 16. yüzyıllarda skolastik felsefeye karşı gelişen hümanist bir düşüncedir ve genellikle "Klasik Hümanizm" olarak anılmaktadır. Rönesans Hümanizmi, bireyin değerini ve saygınlığını artırmıştır. İnsan sorunu tekrar en temel sorun haline gelmiş, akla ve deneye dayalı düşünce yapısı Rönesans felsefesinin merkezine yerleşmiştir. Rönesans Hümanizmi, skolastik hümanizme yani Hristiyan hümanizmine karşı bir tepki olarak ortaya çıkmıştır ve bu dünyada insanların yaşamdan en fazlasını almalarını ve çok yönlü bireyler olmalarını savunur. Ayrıca, bilginin dini sınırlamalara tabi olmadığını ve inanca dayalı yaklaşımlar yerine akla güvenilmesi gerektiğini vurgular (Güler, 2018:10). Rönesans Hümanizmi bilgiye ve düşünceye özgürce yönelmeyi teşvik ettiği gibi, bilgiye, akla ve çok yönlü yeteneklere yaptığı vurguyla modern düşüncenin temel taşlarından birini oluşturmuştur.

Rönesans Hümanizmi 13. yüzyıl İtalya'sının kendine özgü sosyal ve kültürel koşullarından doğmuştur. 15. yüzyılda İtalya'da olgunlaşmış ve 16. yüzyılda Avrupa'nın geri kalanına yayılmıştır. 17. ve 18. yüzyıllarda, yerel edebiyatlara ve yeni bilime giderek daha fazla hâkim olunan bir dünyada Latin belâgatine odaklanma güncelliğini yitirdiği için yavaş yavaş canlılığını kaybetmiştir (Monfassani, 1998:533).

Hümanizmin felsefe üzerinde derin bir etkisi olmuştur. Felsefe sunum açısından daha edebi ve retorik kaygılara daha uygun hale getirilmeye çalışılmıştır. Daha da önemlisi, Orta Çağ'da bilinmeyen ya da görmezden gelinen Yunan klasik metinlerinin büyük bir kısmı yeniden ele geçirilip Latinceye tercüme

² Marcus Tullius Cicero (M.Ö. 106-43), Roma Cumhuriyeti'nin son dönemlerinde siyasette önemli bir rol oynamış olan Romalı bir devlet adamı, avukat, bilgin ve filozoftur. Geniş kapsamlı yazıları arasında retorik, felsefe ve politika üzerine yazılmış eserler yer almaktadır. (Whisker & Coe, 2021:167).

edilmiştir. Platonculuk, Stoacılık, Epikuroşçuluk ve kuşkuculuk (septisizm) yeniden canlanmıştır (Monfassani, 1998:533). En belirleyici gelişme, Platon'un eserlerinin kurtarılması ve tercüme edilmesidir (Brotton, 2006:112). Rönesans döneminde, Platon'un çalışmalarının tekrar yorumlanması ve yeniden önem kazanması, felsefi ve bilimsel çalışmaların yeni perspektiflerle ele alınmasını sağlamıştır (Dönmez, 2021:20).

Rönesans Hümanizmi ne bir felsefe ne de bir ideolojidir. Dine, devlete ya da topluma karşı sabit bir duruşu yansıtmaz. Daha ziyade retorik, edebiyat ve tarih üzerine odaklanan kültürel bir harekettir. Önde gelen liderleri öncelikle dilbilgisi ve edebiyat öğretmenliği yapmışlar, ayrıca sekreterlik, elçilik ve bürokratik gibi görevlerde de bulunmuşlardır. Rönesans hümanistleri, Orta Çağ yüksek öğretiminde felsefe ve bilimin ezici egemenliğine karşı beşerî bilimlerin önemini savunmuşlardır. Hümanizm daha geniş bir kültüre nüfuz ettikçe, diğer disiplinler ve mesleklerle birleşerek hümanist filozoflar, doktorlar, teologlar, avukatlar, matematikçiler ve benzerleri ortaya çıkmıştır (Monfassani, 1998:533).

Beşerî bilimler olarak adlandırdığımız disiplinler döngüsü, modern haliyle Rönesans döneminde, 15. yüzyılın başlarında ortaya çıkmıştır. Beşerî bilimler (veya *studia humanitatis*),³ bugün hümanistler olarak bilinen bilginler, öğretmenler ve yazarlar tarafından yürütülen bir eğitim ve kültür reformu hareketinin sonucu olarak ortaya çıkmıştır. Orta Çağ skolastik eğitiminin önceliği pratik, mesleki eğitim ve bilimsel çalışmalar üzerinedir. Öğrencileri doktor, avukat veya ilahiyatçı olmaya hazırlıyordu ve mantık, doğa felsefesi, tıp, hukuk ve teoloji gibi belirli ders kitaplarına dayalıydı. Hümanist eğitimciler eğitime yönelik bu faydacı yaklaşıma tepki göstermiştir. Onlar eğitimin ahlaki bir amacı olması gerektiğine inanıyorlardı ve gençleri mahkemelerde ve sivil hayatta liderlik rolleri üstlenmeye hazırlamalıydı. Bu sonucu sağlamanın en iyi yolunun, genç erkekleri ve kadınları, klasik antik çağın edebiyatına, özellikle de şiirine, tarihine, hitabetine ve ahlaki felsefesine yönlendirmek olduğuna inanıyorlardı. Rönesans hümanistleri, Orta Çağ üniversite profesörlerinin aksine, sadece erkekleri değil, tüm sosyal ve siyasi elitleri, kadın-erkek ayırımı yapmadan eğitmeyi amaçlamışlardır (Kallendorf, 2008: vii). Bugünün perspektifinden bakıldığında, Rönesans hümanistlerinin vurguladığı beşerî değerler ve geniş kapsamlı eğitim hala önemini korumaktadır. Günümüzde de bireylerin sadece mesleki becerilere değil, aynı zamanda ahlaki değerlere, kültürel anlayışa ve toplumsal sorumluluğa sahip olmaları gerektiği fikri yaygın olarak kabul görmektedir. Eğitimde sadece pratik fayda yerine insanın içsel zenginliğini geliştiren bir yaklaşımın benimsenmesi, Rönesans hümanistlerinin vurguladığı değerlerle paralellik göstermektedir.

Studia humanitatis, dini konulara odaklanan '*studia divinitatis*'ten (ilahiyat çalışmaları) ayrılmıştır. Dolayısıyla, hümanistler, ölümden sonraki hayatın refahından ziyade bu hayatın dünyevi faaliyetlerine odaklanarak kilise merkezli değil, insan merkezli bir yaklaşım benimsemişlerdir. Genellikle dindar Hristiyanlar olmalarına rağmen, seküler değerleri destekleyerek gerçek yenilikçiler olmuşlardır (McClinton, 2006:11). Hümanistler dindar Hristiyanlar olarak seküler değerleri destekleyerek modern düşünceye katkıda bulunmuşlardır. Onlar kilisenin dogmatik hakimiyeti yerine, insanların potansiyelini gerçekleştirilmeye ve bu dünyada daha iyi bir yaşam inşa etmeye yönelik çaba ve ilerlemeye vurgu yapmışlardır.

Hümanist eğitim programlarında verilen dersler, İlk Çağ metinlerinin tercüme edilmesi ve anlaşılması üzerine odaklanarak tasarlanmıştır. Temel amaçları, İlk Çağ'ı doğru bir şekilde anlamak, aktarmak ve yazarın kastettiği anlama ulaşmak için her fikri kendi dönemi bağlamında ele almak olmuştur. Skolastik metinleri yetersiz ve kusurlu bulan hümanistler, antik metinleri özgün bir biçimde yeniden canlandırmak için çabalamışlardır. Antik metinler üzerinde çalışırken, yazarın yaşadığı tarihsel dönemi göz önünde bulundurmanın ve bilginin kapsamlı bir biçimde ele alınması gerektiğinin önemine vurgu yapılmıştır. Bu bağlamda hümanistler, Cicero ve Aristoteles gibi filozofların fikirlerine dair geleneksel yorumların özgün olmadığını savunarak, yeni bir yorumlama yaklaşımı benimsemişlerdir. Hümanist eğitim, insan doğası ile

³ Rönesans hümanistleri, *studia humanitatis*'i tümü Latin ve Yunan klasiklerine dayanan beş çalışma konusunun (gramer, retorik, şiir, tarih ve ahlak felsefesi) bir külliyyatı olarak yorumlamışlardır. (McClinton, 2006:11).

ilgili düşünceleri içerirken, günlük hayatta kullanılmayan mutlak hakikat ve metafiziksel konuların gereksiz olduğu düşünülmektedir. Bu nedenle, skolastik felsefenin vurguladığı bu konular hümanist eğitim programına dahil edilmemiştir. Petrarca'nın öğrencisi olan Coluccio Salutati, insanın Tanrı'yı bilmek gibi bir amacı olmadığını ve bu tür konuların akıl sınırlarını aşacağını belirtmiştir. Ayrıca insanın Tanrı'yı sevmesi gerektiğini vurgulamıştır. Hümanistlerin düşüncesine göre, insanlar genellikle akıldan çok duygularıyla hareket ederler ve bu nedenle hümanist eğitimde, insanların günlük hayatta ahlaki kararlar verebilmeleri önemsenmiştir (Dönmez, 2021:14-15).

3. 14 - 15. Yüzyıllarda Rönesans Hümanistleri ve Düşünceleri

3.1. Francesco Petrarca (1304 –1374)

Rönesans Hümanizmi denildiğinde ilk olarak hümanizmin babası olarak görülen Francesco Petrarca (Francesco Petrarca) akıllara gelmektedir. Petrarca, 1304 yılında Toskana'daki Arezzo'da doğmuştur. Babası Noter Pietro Petrarco, annesi Eletta Canigiani'dir. Ailesi aslen Floransa'da yaşıyordu, ancak babası 1302'de Floransa'dan sürgün edildiği için aile Toskana'ya yerleşmiştir. Daha sonra Petrarca'nın babası Avignon'a taşınmış, ailesi ise Carpentras'a yerleşmiştir. Petrarca dönemin seçkin hocalarından biri olan Convevole da Prato'dan gramer ve retorik dersleri almıştır. Ayrıca Montpellier (1316-1320) ve Bologna (1320-1326) üniversitelerinin ünlü hukuk fakültelerinde hukuk eğitimi almış ve aynı zamanda özel olarak klasik Latin yazarları, özellikle Vergil ve Horace ile yorumcuları Cicero, Livy, Valerius Maximus ve Genç Seneca üzerinde çalışmıştır (Petrarca, 2004:7; Aurnhammer ve Detering, 2019:28; Geiger, 2016:23; Enenkel, 2019:1387).

Petrarca'nın bazı klasik yazarlara hitaben yazılmış mektupları arasında Marcus Tullius Cicero'ya yazdığı mektup 14. yüzyıl hümanistlerinin Antik Dönem Latin edebiyatına duydukları heyecanın boyutunu açıkça göstermektedir: “Ey Roma belagatinin yüce babası! Sadece ben değil, Latin dilinin zarafetinden zevk alan herkes sana müteşekkirdir. Çayırlarımızı canlandırmak için su çektiğimiz kaynak sensin. Açıkça itiraf ediyoruz ki, senin kılavuzluğunda yürüyor, senin hükümlerinden yardım alıyor, senin nurunla aydınlanıyoruz ve en önemlisi, deyim yerindeyse, senin himayende yazar olma yeteneğini (eğer varsa) kazandım ve amacıma ulaştım” (Alatlı, 2014:436)

Petrarca, 1326'da babasının ölümünden sonra hukuk alanındaki çalışmaları bırakarak Avignon'a dönmüş ve daha sonra Kardinal Giovanni Colonna'nın yanında din görevlisi olarak çalışmaya başlamıştır. 14. yüzyılda Avignon'da aktif olan Petrarca, kendisine el yazmaları ve her türlü ilmi bilgiyi sağlayan Avrupa'nın önde gelen entelektüelleriyle temasa geçmiştir. Bu sayede Petrarca, zamanının en iyi özel klasik kütüphanesini kurmayı ve Sicilya'dan Aşağı Ülkelere, Polonya'dan İspanya'ya kadar 'Latin' Avrupa'nın her yerinde saygı gören bir bilgin, yazar, şair ve kitap koleksiyoncusu olarak kendini kabul ettirmeyi başarmıştır (Enenkel, 2019:1387). Petrarca'nın Avignon'da entelektüel çevrelerle etkileşime girmesi ve özel kütüphanesini kurması, onun bilgi birikiminin ve entelektüel çabalarının bir ifadesidir. Bu çabaları sayesinde sadece kendi döneminde değil, gelecek nesiller için de bir miras bırakmıştır.

Petrarca, 1333 yılında Fransa, Flandre, Brabant ve Rheinland'ı kapsayan Kuzey Avrupa yolculuğuna çıkmıştır. Roma'ya ilk yolculuğunu 1336 yılında yapmıştır. Oldukça üretken bir yazar ve şair olan Petrarca'nın pek çok eseri vardır. 1337 yılında *De Viris Illutribus* (Ünlü Erkekler) adlı eserini, 1338-1339 yıllarında *Africa* adlı şiirini ve yine aynı dönemde *Triumphus* (Utku Şiirleri) adlı eserinin “Aşkın Utkusu” bölümünü yazmıştır. Edebi başarıları sayesinde, 1340'ta hem Paris Üniversitesi hem Roma Senatosu tarafından şairlik tacı töreni için çağırılan Petrarca tahmin edileceği üzere Roma'yı tercih etmiştir. 1341 yılında Napoli'ye gitmiş, üç gün süren zorlu bir sınavdan geçerek 8 Nisan günü baş şairlik tacını giymiştir. 1342-1343'te *Canzoniere*'nin ilk biçimini hazırlamış ve *Secretum Meum*'un (İç Dünyam) ilk halini yazmıştır. Ek olarak *Rerum Memorandarum Libri*'yi (Unutulmaz Şeyler) yazmaya başlamıştır. Petrarca, 1346'da *De Vita Solitaria*'yı (Yalnız Yaşam) yazmıştır. İki yıl sonra Veba salgınında pek çok dostunun ölüm haberini alınca 1348'de *Ölümün Utkusu* adlı eserini kaleme almıştır. 1350 yılında Floransa'ya yaptığı bir seyahati esnasında Giovanni Boccaccio ile tanışmış ve bu tanışma, ömür boyu sürecek bir dostluğun başlangıcı olmuştur. Yine bu dönemde *De Viris Illutribus* ve *Canzoniere* üzerindeki çalışmalarını sürdürmüş, 1354'te ise *De Remediis Utriusque Fortune*'yi yazmaya başlamıştır. Ayrıca *Canzoniere*'yi 9 kez düzenleyerek son haline getirmiş ve

Utku şiirlerinin üzerinde çalışmaya devam etmiştir (Petrarca, 2021:7-11; Nauert, 2004:333). Eserlerinin çeşitliliği ve farklı türleri içermesi, Petrarca'nın edebi yeteneklerinin geniş yelpazesini göstermektedir.

Petrarca doyumsuz bir meraka sahipti. Klasiklere olan sevgisini, Avrupa'nın çeşitli manastırlarında gizli kalmış ve okunmamış eski el yazmalarını araştırıp kopyalayarak beslemiştir. Öldüğünde Avrupa'nın en iyi özel kütüphanelerinden birine sahip olduğu söylenmektedir. Petrarca, dönemin yöneticilerine tavsiyelerde bulunmuş, bahçecilikle yakından ilgilenmiş ve geniş bir edebiyat ve sanat dostu çevresi edinmiştir (Cunningham & Reich, 2015:318). Ayrıca geniş kapsamlı bir Latince eğitimi almış olan Petrarca, *Canzoniere* ve *Triumph* dışındaki tüm yazılarını Latince yazmıştır (Wiegman, 2003:190). Döneminin en büyük İtalyan şairlerinden ve hümanizmin öncülerinden biri olarak bilinmektedir. Hayatının büyük bir bölümünü seyahat ederek ve edebi eserler üreterek geçiren Petrarca, 1374 yılında Arquá'daki evinde ölmüştür (Hirsch, 2000:349; Weinrich, 2008:35; Feld, 2013:378). Genel olarak, Petrarca'nın hayatı ve eserleri, Rönesans döneminin entelektüel canlanmasının bir parçasını oluşturmaktadır. Onun kültürel çeşitlilikle etkileşimi ve edebi üretkenliği Rönesans'ın temel niteliklerini yansıtan bir figür olduğunu göstermektedir.

Petrarca, felsefenin teorik sorunlarından ziyade ahlaki konulara odaklanmıştır. Onun öncelikli kaygısı, yaşam sanatının kurallarını geliştirmektir ve bunu başarmak için Stoa filozoflarının öğretilerine başvurmuştur. Petrarca'ya göre, insan hayatında önemli olan şey mutluluktur ve mutluluğu elde etmek için gereken şey de iç ve dış etkilere bağımlı olmayan bir ruha sahip olmaktır. Tarihsel süreç içinde incelendiğinde, özgürlük bütün hümanistlerin temel savunusu olmuştur. İnsan, yalnızca bir duyguyla hareket etmez, çok sayıda duygunun etkisi altında bulunur. İnsan duyguları arasında denge ve uyumu sağlamak esastır. Petrarca'nın hümanizm anlayışında insan, hem inanç hem de dünyevi yönleriyle ele alınır. İnsan, akıl ile erdemlere uygun eylemler gerçekleştirerek görevini yerine getirir. Petrarca, insanlık tarafından yaratılan kültür sayesinde farklı topluluklar arasında iletişim köprüleri kurulabileceğini ve bu iletişimin zaman ve mekân sınırlamaları olmadan gerçekleşebileceğini savunmuştur. 14. yüzyılda Petrarca'nın ortaya koyduğu bu fikirler, evrensel bir kültür anlayışını ve insan doğası kavramını ortaya çıkarmış ve bu durum 17. ve 18. yüzyıl Batı felsefesini önemli ölçüde etkilemiştir (Fakılı, 2021:24).

Petrarca, şiirlerinde insanın potansiyel gücüne ve isteklerinin peşinde koşarak neler başarabileceğine odaklanmıştır. Yaratma gücü ve insanlığa yönelik sonsuz bir merhamet duygusuyla insandaki tanrısallığı anlatmaya çalışmıştır. Petrarca, insanın bu tanrısallık nitelikleri sayesinde kendini ve tarihini yaratabileceğine inanmaktadır. İnsana bu tanrısallık özelliğini veren şeyin akıl olduğunu belirtir. İnsanın içindeki bu özellikler, onun Tanrı ile bağını koparmasını gerektirmeyen niteliklerdir. Nedeni ise insanın ve Tanrı'nın farklı doğalara sahip olmasıdır (Fakılı, 2021:24). Bugünün perspektifinden bakıldığında, Petrarca'nın insanın yaratıcılığına ve potansiyeline yaptığı vurgu, bireylerin kendi yeteneklerini keşfetmeye ve geliştirmeye yönelik cesaretlendirici bir düşünceyi yansıtmaktadır.

Petrarca, hümanizm açısından oldukça önemli bir keşif olan Antik Latin ve Yunan el yazmalarını kütüphanede araştırırken bulmuştur. Bakıldığında diğer hümanist düşünürler klasik eserleri incelemelerine rağmen, el yazmalarına değil Orta Çağ'da yazılan kopyalarına erişebilmişlerdir. Matbaanın kitap basımında ilerlemesiyle birlikte, eserlerin yayılması ve üzerinde çalışılması daha da kolaylaşmıştır. Bu konuda önemli bir rol oynayan kişi ise Petrarca'dır. Cicero'nun *Pro Archia* adlı yapıtına da bu sayede erişilmiştir. Cicero bu eserde, *de studiis humanitatis* konusunda düşüncelerini dile getirmiş ve eğitilmiş bir insanın yaşamın felsefi ve pratik yönlerini birleştirebileceğini savunmuştur. Bu nedenle, hümanizm açısından önemli bir figürdür. Cicero'nun bahsetmiş olduğu, *de studiis humanitatis*, hümanizm düşüncesine göre eğitilmiş bir bireyin sahip olması gereken yedi sanatın temelini oluşturmaktadır. "Petrarch'ın hümanizminin şablonu buydu: bireysel gerçekliğin felsefi arayışıyla, ikna gücünün retorikle birleştirilmesi. Kusursuz dengeli elde edebilmek için uygar bireyin studia humanitatis disiplinlerinde, yani dilbilgisi, retorik, şiir, tarih ve ahlak felsefesi alanlarında çok yoğun eğitimden geçmesi gerekmekteydi" (Güler, 2018:59-60).

Klasik eserlerin doğru anlaşılmasının önemine vurgu yapan Petrarca, antik estetik, ahlak ve politik değerleri çağının değerleri ile karşılaştırmıştır. Erdemli olmanın, Orta Çağ düşüncesinin savunduğu gibi sadece ahlaki bir yön ya da Hristiyanlıkla ilgili bir kavram olmadığını belirtmiştir. Ona göre bir insanın erdemli kabul edilebilmesi için yaşadığı döneme kendi izini bırakması gerekmektedir. Kendisini erdemli

kabul eden bir insan hem askeri hem de politik alanlarda başarılar elde edebilmeli ve insanlığı bütünsel olarak analiz edebilmelidir. Bu amaca ulaşmak içinse, klasik ideallerin, edebiyatın ve sanatın yeniden keşfedilmesi ve insanların eğitiminin yenilenmesi gerekmektedir (Güler, 2018:60).

3.2. Giovanni Boccaccio (1313 – 1375)

Rönesans dönemi hümanistleri arasında büyük bir öneme sahip olan bir diğer isimde Giovanni Boccaccio'dur. Boccaccio, Boccaccino di Chelino adında Floransalı bir tüccarın oğlu olarak muhtemelen 1313'te Floransa'da doğmuştur (Enenkel, 2008:88; Klinke, 2010:4; Grubmüller, 2006:251). Ticaretle uğraşan babası onu 14 yaşındayken ticareti öğrenmesi için Napoli'ye göndermiştir. Burada bankacı ve tüccar olarak çalışmasının yanı sıra kanon hukuku (kilise hukuku) da okumuştur. Ancak babasının güçlü bağlantıları sayesinde Anjoulu Robert'ın sarayına girme fırsatı bulan Boccaccio, kendisini esas olarak edebiyata adanmıştır (Klinke, 2010:4; Schiwy, 2003:269). Napoli, o zamanlar İtalya'nın en parlak kültür merkezlerinden biri olduğu için, Boccaccio doğal eğilimlerini geliştirmek için son derece uygun bir ortam bulmuştur. Latincesini geliştirmiş ve birçok ünlü bilgin ve yazarla tanışmıştır. Bu kişiler arasında astronomi bilgisiyle tanınan Genovalı Andalo del Negro, geniş mitoloji bilgisiyle bilinen Paolo da Perugia, şair Cino da Pistoia, Petrarca'nın sadık dostları Giovanni Barrili ve Barbato da Sulmona gibi isimler bulunmaktaydı (Sînanoğlu, 1958:20). Latincesini geliştirmesi ve ünlü bilginler, yazarlar ve sanatçılarla etkileşimde bulunması, onun entelektüel ufku genişlettiğinin kanıtıdır. Özellikle, astronomi bilgisiyle tanınan Andalo del Negro, mitoloji bilgisiyle ünlü Paolo da Perugia gibi isimlerle tanışması, Boccaccio'nun farklı disiplinlerdeki bilgi birikimini artırma fırsatını yakaladığını göstermektedir.

Boccaccio, zamanının çoğunu kraliyet kütüphanesinde, Antik Çağ ve Orta Çağ klasiklerinin yanı sıra Fransa ve İtalya'nın yerel edebiyatını inceleyerek geçirmiştir (Schiwy, 2003:269). Şair Cino da Pistoia'nın genç Boccaccio ile olan tartışmaları, yazarın edebi yaşamını büyük ölçüde etkilemiştir. Ayrıca Boccaccio, Calabrialı keşiş Barlaam ile tanışarak Bizans ve Yunan edebiyatıyla tanışma fırsatı elde etmiştir. Böylece, Boccaccio iki kültür arasında kültürel bağları kolaylıkla kurabilmiştir. Sanatın her türünü övmüş ve yüceltmıştır. Bu bağlamda, resim sanatını ve ressamları göz ardı etmemiştir. O dönemdeki bazı ressamların eserlerinden de ilham almıştır. Resim sanatına duyduğu bu hassasiyeti, *Genealogie* ve *Decameron*'un sonuç bölümünde şu ifadelerle dile getirmiştir: "...Ressamın fırçasına tanınan bu özgürlük, benim kalemime de tanınmalı. Ressam hiçbir kınamayla karşılaşmadan, en azından geçerli bir kınamayla karşılaşmadan, kılıç ya da mızrakla yılanı öldüren ermiş Michele'nin, canavarı istediği yerden vuran ermiş Giorgio'nun resimlerini yapabildiği gibi, Adem'i erkek, Havva'yı da kadın olarak çizebiliyor" (Koran, 2016:4-5).

Boccaccio, Napoli yıllarında rastladığı ve yapıtları üzerinde büyük bir etkisi olan Maria d'Aquino adlı bir kadına âşık olmuştur. Eserlerinde Fiammetta adını verdiği bu kadının Kral Roberto'nun gayrimeşru kızı olduğu ifade edilmektedir. Maria'sı için sayısız sonnetler, balladlar ve madrigaller yazmıştır (Sînanoğlu, 1958:20). Boccaccio'nun birçok eseri vardır. *Filocolo*, *Filostrato*, *Caccia di Diana* ve *Teseida* isimli eserlerini Napoli döneminde yazmıştır. 1340 yılında iş problemleri nedeniyle görkemli saray yaşamını bırakarak Floransa'ya geri dönen Boccaccio, burada *Commedia delle ninfe fiorentine*, *l'Elegia di Madonna Fiammetta*, *l'Amorosa visione*, *il Ninfale fiesolano* isimli yapıtlarını kaleme almıştır. 1348 yılında Avrupa, büyük bir veba salgınıyla mücadele etmek zorunda kalmıştır. Ailesini de kaybettiği bu veba salgınından büyük ölçüde etkilenen Boccaccio, 1348'de başlayıp 1351'de tamamladığı ve hem kendisi için hem de İtalyan edebiyatı için bir dönüm noktası olan *Decameron* adlı eserini yazmıştır. Gençlik yıllarının aksine zamanla daha sakin ve daha çok düşünen bir karaktere sahip olan Boccaccio, *Decameron*'un ardından daha çok filoloji çalışmalarına odaklanmıştır. Bu dönemde *Corbaccio*, *Bucolicum Carmen*, *Esposizioni Sopra la Commedia*, *Trattatello in Laude di Dante* adlı yapıtlarını yazmıştır (Koran, 2016:6-7). Görüldüğü üzere Boccaccio'nun yaşamındaki değişimler ve deneyimler, onun eserlerinin derinliğine ve çeşitliliğine katkıda bulunmuştur.

Boccaccio'nun en büyük şansı 1350'de "öğretmeni" olarak saygı duyduğu Petrarca ile tanışmış olmasıdır (Schulze- Witzenrath, 2006:111; Voßler, 1948:45; Kobusch, 2011:471). Boccaccio, Petrarca ile kurduğu dostluk sayesinde, zor durumlarda ondan destek almıştır. Örneğin; 1362 baharında, Floransa'ya, kendisini ziyarete gelen Gioacchino Giani isminde bir keşiş, bir süre önce vefat eden ve azizliği ile tanınan Sienalı keşiş Pietro Petroni adına bazı ilâhî söylemlerde bulunmuştur. Boccaccio'ya yakında öleceğini söyleyerek,

lâik şiiri bırakıp dinî ve ahlâkî konularla uğraşması konusunda tavsiyelerde bulunmuştur. Bu ziyaret sonrasında Boccaccio'yu tarifsiz bir ölüm korkusu sarmıştır. Öyle ki bütün eserlerini yakmasına Petrarca mâni olmuştur (Sînanoğlu, 1958: 22). Son yıllarında sık sık seyahat eden Boccaccio, sıkı dostu Petrarca'yı ziyaret ederek onunla zaman geçirmiştir. Ancak, Certaldo'ya kesin olarak dönüş yaptığında, maddi sıkıntılar ve sağlık sorunlarıyla karşı karşıya kalmıştır. Ayrıca 1374 yılında yakın dostu Petrarca'nın ölüm haberini almıştır (Koran, 2016:8). Kendisi ise 1375'te Certaldo'da ölmüştür (Rathgeber, 1866:470; Freund, 1872:104; Brambach, 1865:101).

Rönesans döneminin ünlü eseri *Decameron*'un yazarı olan Giovanni Boccaccio, Petrarca ve Cicero ile aynı düşünce akımının içinde yer almaktadır. Grek-Roma antikitesi hakkında derin bir bilgiye sahip olan Boccaccio, kilisenin baskıcı tutumunu detaylarıyla ortaya koymuştur. Hatta daha da öteye giderek İlk Çağ dinleri ile Hristiyanlığı eşdeğer tutmuş ve bu şekilde dinde rölatif doğruluğu savunarak yeni bir bakış açısı ortaya koymuştur (Fakılı, 2021:25).

Decameron adlı eserinde, Dante ve Petrarca gibi kendinden önce gelen büyük yazarların aksine, Boccaccio'nun ölümden sonraki hayat ya da yalnızlık konularına dair bir endişesi bulunmamaktadır. "Boccaccio ne Dante gibi insanları uyarmak, onlara ahlak reformunun yollarını göstermek isteyen bir peygamber görünümündedir, ne de Petrarca gibi yalnız kendi ruhunu ortaya koyan bir ozandır. O, edebiyatı yaşamının merkezi yapan ve yöneldiği kişileri eğlendirerek onlara yaşam sanatını öğretmek amacı güden bir yazardır." Yazarın bu özelliği, hümanizm döneminin bir yazarı olmasından kaynaklıdır. Hümanist perspektifle birlikte edebiyatta baskın olan dini unsurlar yerini dünyevi unsurlara bırakacaktır (Balamir, 2019:79).

Boccaccio, acı çeken insanlara karşı duyarlı olmak gerektiğini ve acıları paylaşmanın önemini *Decameron*'da şu sözlerle ifade eder: "Acıları paylaşmak insana özgü bir davranıştır; herkese yararır, özellikle de başkalarının desteğine gereksinme duymuş ve bu desteği görmüş olanlara." Ayrıca yine bu eserde kendisine yapılan iyiliği unutmayan insanın büyük bir erdeme sahip olduğunu şu sözlerle ifade etmiştir: "Çektiklerim sona erse de, gördüğüm iyilikler, dertlerimi paylaşan dostluklar belleğimden silinmedi. Sanırım ölünceye dek de silinmeyecek. Bana göre iyilikbilirlik erdemlerin en yücesi, iyilikbilmezlik ise kusurların en büyüğü" (Boccaccio, 2002:19-20). Boccaccio'nun *Decameron*'da ifade ettiği düşünceler, insan ilişkilerinin ve duyarlılığının önemine dair derin bir anlayışı yansıtmaktadır. Boccaccio'nun bu düşünceleri, insanlığın dayanışma ve empati ile daha anlamlı bir yaşam inşa edebileceği fikrini öne çıkarmaktadır.

3.3. Coluccio Salutati (1331–1406)

Coluccio Salutati, sağlam ve kalıcı başarılarla sahip bir adam, büyük bir yönetici ve halk figürüdür. Ayrıca, pagan şiiri ve Hristiyan ahlakını, geçmiş ve bugünü uyumlu bir bütün halinde birleştirmenin zorluklarıyla mücadele eden bir yazar, düşünür ve klasik çalışmalara önemli ve ayırt edici katkılarda bulunan bir bilgidir. Hümanizmin gelişiminde Petrarca'nın ardından önem bakımından ikinci sırada yer alır ve Avrupa kültürünün en büyük akımlarından biri olarak kurulmasına büyük bir katkı sağlamıştır (Reynolds ve Wilson, 2013:135).

Coluccio Salutati, 1331'de Stignano'da doğmuştur. Ancak Bologna'da büyümüş ve eğitim görmüştür. Burada İtalyan hümanistlerinin üçüncü kuşağının bir üyesi olan Pietro da Moglio'nun yanında çalışmıştır. Noterlik eğitimi alan Salutati, 1350-1351 yıllarında babasının ölümünden sonra ailesiyle birlikte Stignano'ya dönmüş ve mesleğini icra etmeye başlamıştır. 1351 ve 1367 yılları arasında noterlik yaparak geçimini sağlayan Salutati, 1356 yılına geldiğinde Stignano'nun dört köyünden birini oluşturduğu Buggiano kırsal komününde önemli bir siyasi rol oynamaya başlamıştır (Witt, 2006:590). 1367'de Todi (Umbria) kasabasında şansölye olarak görev yapmıştır. 1367-70 yılları arasında Roma'da Papalık sarayında bulunmuş 1370-75 yılları arasında ve Lucca'da şansölyelik yapmıştır. 1375 yılında ise, Floransa Cumhuriyeti'nin şansölyesi olmuş ve 1406'daki ölümüne kadar bu görevi sürdürmüştür (Sarti, 2004:538).

Başlıca eserleri arasında *De saeculo et religione*, *De fato, fortuna et casu*, despot Milano'ya karşı cumhuriyetçi Floransa'yı savunan *De tyranno* ve antik kahramanı öven *De laboribus Herculis* bulunmaktadır (Rebhorn, 2000:18). Salutati, klasik kaynaklara dayanan şiir ve ahlak felsefesi eserlerinin yanı sıra klasik tarzda

mektuplar da yazmıştır. Floransa'nın 15. yüzyılın başlarında Rönesans Hümanizminin merkezi haline gelmesi kısmen Salutati'nin çabaları sayesinde olmuştur (Sider, 2007:287). Coluccio Salutati'nin eserleri, dönemin düşünsel zenginliğini yansıtan ve Rönesans Hümanizmi'nin gelişimine önemli katkılarda bulunan eserlerdir.

Coluccio'nun yaşadığı dönemde seküler edebiyatın, özellikle de pagan edebiyatının incelenmesi, Roma Katolik Kilisesi tarafından şiddetle hoş görülmeleyen bir faaliyetti. Coluccio, Kilise yetkilileriyle sık sık pagan edebiyatının esasları üzerine teolojik tartışmalar yaparak bu bakış açılarını değiştirmede önemli bir rol oynamıştır (McClinton, 2006:12).

Salutati, bir dizi yazısında İncil'i ve kilise babalarını doğru bir şekilde anlamak için pagan edebiyatını incelemenin değerini şu sözlerle savunmuştur: "*studies humanitatis ve studies divinitatis birbiriyle o kadar bağlantılıdır ki, biri olmadan diğeri hakkında doğru ve eksiksiz bilgi sahibi olunamaz.*" *Studies humanitatis*, Salutati'nin büyük örnek aldığı Cicero'dan aldığı bir terimdi. Cicero'ya göre insanları hayvanlardan ayıran şey dildi ve bu nedenle dil çalışmaları yetiştirme ve eğitimin merkezinde yer almalıydı. Salutati'nin *studies humanitatis*'i gramer, retorik, şiir sanatı, tarih ve ahlak felsefesinden oluşuyordu. Bununla birlikte bir el yazması avcısı olarak, Boccaccio'nun rüyasını gerçekleştirerek, Yunanca metinleri ve Yunan bilgilerini Avrupa'daki Yunanca araştırmalarının merkezi haline gelen Floransa'ya getirmiştir (Bod, 2013:145).

3.4. Manuel Chrysoloras (1350 –1415)

Rönesans dönemi hümanistlerinin kilit isimlerinden bir diğeri de Manuel Chrysoloras'dır. Bizanslı yazar, profesör ve bilim adamı olan Manuel Chrysoloras, 1350 civarında Konstantinopolis'te soylu bir ailenin çocuğu olarak dünyaya gelmiştir (Arabatzis, 2020:1103). Chrysoloras, Avrupa'da hümanist Rönesans'ın hızlanmasına yardımcı olan İtalyan hümanistlerin öğretmeni ve Yunan bilim adamı olarak bilinmektedir. Chrysoloras, hayatının erken dönemlerinde arkadaş olduğu Bizans İmparatoru II. Manuel Palaeologus ile aşağı yukarı aynı yaşta idi. II. Manuel, onu Osmanlılara karşı yardım almak için İtalya'ya yapmış olduğu başarısız bir seyahat de dahil olmak üzere birçok göreve göndermiştir. Chrysoloras 1390'lardaki bu gezilerinde ilk olarak Floransa'nın bazı ünlü isimleriyle temasa geçmiş ve Venedik'te İtalyan bilgilerle kaynaşmıştır (Kinsner, 2001:104). Chrysoloras'un Bizans İmparatoru II. Manuel Palaeologus ile olan yakın ilişkisi ve Osmanlılara karşı yapılan yardım amaçlı İtalya'ya gerçekleşen seyahatindeki rolü, onun dönemin önemli bir figürü olduğunu göstermektedir.

1396'da Konstantinopolis'ten ayrılmak zorunda kalmış ve 1397'den itibaren Floransa'da Yunanca öğretmeni olarak görev yapmıştır. Öğrencileri arasında Leonardo Bruni, Poggio Bracciolini, Francesco Filelfo da vardır (Kapriev, 2005:315). Chrysoloras'ın ünü İtalya geneline yayılmış ve takip eden yıllarda Pavia, Milan ve Roma şehirlerinde de benzer bir görevi üstlenmiştir. Fakat bu şehirlerde yaptığı öğretmenlik görevi, daha çok birebir dersler şeklinde, Yunan diline ilgi duyan kişilere yönelik olmuştur. Chrysoloras Floransa'da kaldığı üç yıl içinde, yeni bir edebiyat ekolu oluşturmuştur. Leonardo Bruni, Poggio Bracciolini ve Ambrogio Traversari gibi hümanizm düşüncesinin önemli isimlerinin yetişmesine katkı sağlaması ve öğretmenlik yapması dışında Rönesans'ın gelişimine sağladığı bir diğerkatkı da yaptığı çeviriler veya yazdığı eserler olmuştur (Sari Machmout, 2019:22). Floransa'da geçirdiği üç yıl içinde yeni bir edebiyat ekolu oluşturması, Chrysoloras'ın sadece bir öğretmen değil, aynı zamanda bir kültürel öncü olduğunu göstermektedir. Ancak, onun en önemli mirası, yetiştirdiği saygın düşünürler ve ürettiği eserler ile hümanizme sağladığı derin ve kalıcı katkılardır.

Platon'un *Politeia*'sının daha sonra öğrencisi Uberto Decembrio tarafından düzenlenen Latince çevirisini yazmıştır (Kapriev, 2005:315). Chrysoloras, Yunancanın daha iyi anlaşılması için, 15. yüzyılın sonlarında basılan, türünün ilk örneği olan ve sadece Chrysoloras'ın öğrencileri arasında değil, Erasmus gibi daha sonraki önde gelen hümanistler arasında da önemli bir başarı elde eden *Erotemata* (Questions) adlı bir gramer kitabı da yazmıştır. Chrysoloras'ın öğrencileri arasında bulunan başta Leonardo Bruni ve Veronali Guarino gibi isimlerin yetişmesi ve 15. yüzyılın gelişimiyle birlikte Yunancanın, *studies humanitatis*'in bir parçası olarak statüsünü yeniden kazandığı ve hümanizmin yeni bir evreye girdiği söylenebilir (Mann, 2004:16-17). Chrysoloras, öğrencilerin her dersin konusunu tartışmasının öğrenme tekniğinin bir parçası

olduğu konusuna vurgu yapmış ve Yunancadan Latinceye çevirinin pedagojik değeri üzerinde durmuştur (Arabatzis, 2020:1104).

Chrysoloras ayrıca, çeviri konusunda da bir teori ortaya koymuştur. O dönemde İtalyan bilim insanları, Antik Yunan metinlerini kelimesi kelimesine çevirmekteydiler. Chrysoloras ise, klasik Latin düşünürlerin (Cicero gibi) yöntemini benimseyerek, çevirmenin metnin özünü kavraması ve buna uygun kelimeler seçmesi gerektiğini savunmuştur. Ancak metnin özgünlüğüne de sadık kalınmalıdır. Bu şekilde, çeviri hem anlaşılır hem de okunabilir olacaktır. Chrysoloras'ın teorisini öğrencisi Leonardo Bruni hayata geçirerek Platon'un diyaloglarını ve Atinalı hatiplerin çalışmalarını çevirmiştir. Aynı şekilde, Lorenzo Valla da Thukidides'in eserlerini aynı yöntemle tercüme etmiştir. Bu şekilde, Antik dünya ile ilgili yeni bilimsel tartışmalar için temel oluşturulmuştur (Sari Machmout, 2019:22-23).

Chrysoloras, 1403 yılında Konstantinopolis'e geri dönerek burada beş yıl öğretmenlik yapmıştır (Sari Machmout, 2019:23). Nisan 1411'den Haziran 1413'e kadar Roma'da kalmıştır (Schwarz, 2013:511). Uzunca bir süre İtalya'da kalan Chrysoloras, Bizans-Yunan kültürünün aracısı olmuştur. Son olarak Konstanz Konsili'nde Bizans elçisi olarak görev yapmış ve 1415'te ölmüştür (Mehnert, 2019:165; Eckstein, 1887:389). Chrysoloras, Bizans'ın ayakta kalabilmesi için Roma ve Bizans kiliselerinin birleşmesinin gerekliliğine inanmış ve bu yönde çaba göstermiştir. Yeğenine yazdığı bir mektupta "Roma sokaklarında dolaşmanın Konstantinopolis'te dolaşmaktan pek farklı olmadığını, Bizans halkı ile İtalyanların kültürel olarak birbirlerine çok benzediğini" yazmıştır. Ayrıca, Bizans İmparatoru VIII. İoannis Paleologos ile paylaştığı düşüncelerinde de ideolojik olarak bu iki halkın birbirine yakınlaşması gerektiğini vurgulamıştır (Sari Machmout, 2019:23).

3.5. Leonardo Bruni (1369–1444)

Leonardo Bruni 15. yüzyılın en etkili Rönesans hümanistleri arasındadır. Papalık mahkemesinde diplomat ve Floransa Cumhuriyeti'nin şansölyesi olarak hümanist tarih yazımına ve çeviri teorisine önemli katkılarda bulunmuştur. Salutati'den etkilenen Bruni, bilgelik idealinin peşinden gitmiştir (Barsella, 2007:312). Leonardo Bruni, 1370'te Toskana'nın Arezzo kasabasında doğmuştur. Gençliğinde Floransa'ya gelmiş ve Floransa'nın yaşlı şansölyesi Coluccio Salutati'nin çevresindeki insanlar arasına katılmıştır. Salutati, *studia humanitatis*'e hem bilgili insanlar hem de genel olarak halk arasında yeni bir odaklanmayı aktif olarak teşvik etmiştir. Bruni, 1390'ların sonunda Floransa'da Yunanca öğretmeye başlayan Bizanslı Manuel Chrysoloras'ın vesayeti altında Yunanca metinlerin Latince çevirilerini yayınlayan ilk kişiler arasındaydı. 1415'ten itibaren Floransa Cumhuriyeti'nin resmi tarihçisiydi ve 1427'den 1444'teki ölümüne kadar şehrin şansölyesi ve ara sıra sözcüsü olarak görev yapmıştır (Maxson, 2022:502).

Titiz bir çevirmen olan Bruni, Platon'un eserlerini (*Phaedo*, *Gorgias*, *Phaedrus*, *Apology*, *Crito*, *Symposium*, *Epistolae*), Aristoteles'in eserlerini (*Politics*, *Nicomachean Ethics*, *Economics*), Plutarch'ın eserlerini (*Mark Antony*, *Cato*, *Paulus Aemilius*, *Gracchi*, *Pyrrhus*, *Sertorius*, *Demosthenes*), Demosthenes'in eserlerini (*De corona*, *Pro Diopithe*, *Olynthiacae*), Aeschines'in eserini (*In Ctesiphontem*), ve Xenophon'un eserlerini (*Hieron*, *Apologia Socratis*) çevirmiştir. Bruni ayrıca *Historiae florentini populi* ve *Rerum suo tempore gestarum commentarium* adlı iki eser ve Cicero ile Aristoteles'in Latince biyografilerini yazmıştır (Brown, 1992:111). Bruni'nin çevirileri ve eserleri, antik düşünceyi Orta Çağ'dan Rönesans'a taşıyan köprüler olarak işlev görmüş ve onun döneminin entelektüel ve kültürel gelişimine katkıda bulunmuştur.

En önemli eserlerinden biri ise hümanistlerin antik edebiyata olan hayranlığını ve Rönesans'ın kadın eğitime verdiği önemi anlatan *De Studiis et Literis* adlı eseridir. Eser 1405 ile 1429 yılları arasında tarihlenirken aynı zamanda uzun zamandır İtalyan hümanizminin eğitim ideallerinin en önemli edebi ifadelerinden biri olarak kabul edilmektedir (Cox, 2009:47). Eser, Latincenin önemi, sağlam yazma becerileri ve din, ahlak, tarih ve şiir disiplinlerini keşfetme ihtiyacı dahil olmak üzere kadınlar için hümanist bir eğitim programını ayrıntılı olarak anlatmaktadır (Gill, 2007:225). Yaklaşık 1405'te Urbino Kontu'nun kızı Baptista di Montefeltro'ya mektuplar biçiminde yazılmıştır. Bruni eserde Latincenin önemi şu sözlerle ifade etmiştir: "Doğru tedrisatın kaynağı sağlam ve kapsamlı bir Latince bilgisidir: Bu da engin bir ruhla, hassas bir ilimle ve ayrıntılara dikkat etme yeteneğiyle bezenmiş bir çalışma gerektirir. Bu sağlam zemin güvenceye alınmazsa kalıcı bir yapı oluşturulamaz. Latince olmadan edebiyatın büyük anıtları anlaşılabilir ve

onlardan bir kompozisyon yaratmak olanaksızdır. Bu hayati bilgiye erişmek için dilin gramerine gösterdiğimiz dikkati asla gevşetmemeli, aksine ona hakkıyla hâkim olana kadar onunla olan tanışıklığımızı sürekli olarak teyit etmeli ve genişletmeliyiz” (Alatlı, 2014:481). “De Studiis et Literis,” Bruni'nin düşüncelerini antik edebiyatın ışığında aktardığı ve Rönesans'ın entelektüel dönüşümüne katkıda bulunduğu bir eserdir. Hem Latince dilinin önemini vurgulaması hem de kadın eğitime verdiği önemi açıklaması, Bruni'nin çağının düşünce yapısını yansıtması bakımından büyük değer taşımaktadır.

Tarihi Antik Çağ, Orta Çağ ve Modern dönemlere ayıran Bruni, bu üç dönemin özelliklerini inceleyen ilk tarihçi olarak kabul edilmiştir. Dönemlerin tarihleri bugünkü tarihçilerin belirlediği tarihlerle tam olarak uyuşmasa da Bruni'nin bu üç dönemi ayırması ve “modern” terimini kullanması beşerî bir ayırım olarak değerlendirilebilir. Petrarca'nın görüşlerine benzer şekilde, Bruni de Orta Çağ'ın karanlık döneminin sona erdiğini ve insanlığın aydınlanmaya başladığını ileri sürmüştür. *Studia humanitatis* terimini, teoloji ve metafizik aleyhinde çalışmalar veren beşerî bir çalışma olarak kullanan ilk kişi olmuştur. Bruni'ye göre, *studia humanitatis* temelli bir eğitim programı, tamamen Yunan şairlerini, tarihçilerini ve düşünürlerini kapsamalıdır. Bruni, metafizik, matematik ve doğa felsefesini ise programın dışında tutmuştur. Petrus Paulus Vergerius (1370-1445) ise bu terimi ve ona dayalı olarak oluşturulacak programı geliştiren kişi olmuştur. Vergerius'a göre “insanlık özgün sanatlara göre tanımlanmıştır ve bilgi ve erdemi bulma ve ona göre yaşama arayışındadır.” Programın içeriğinde antik tarih, ahlak felsefesi ve retorik bulunmaktadır. Hem Bruni hem de Vergerius, *studia humanitatis*'i insanın ahlaki gelişimi ve kendini gerçekleştirme süreci için bir yöntem olarak kabul etmiştir (Güler, 2018:62).

Bruni, Luther'den çok önce, 1440'larda bir edebi çeviri kuramı geliştirmiştir. Bu kuram, Antik Çağ'ın sanatsal dilinin yeniden keşfine dayanır ve tını, ritim ve sıralı uzun cümlelerin uyumuna dayalı bu dili, kulağın tekrar öğrenmesi gerekmektedir. Kuramın temel ilkesi, sadakat yani doğruluk ve sorumluluktur. Amaç, kaynak metnin özelliklerini tam anlamıyla koruyarak ‘sanat kurallarına uygun’ bir çeviri gerçekleştirmektir. Kaynak metindeki kelimelerin anlamı, süsü ve ihtişamı eksiksiz olarak aktarılmalıdır. Bir başka ifadeyle, içerik ve söz düzeyinde uyum sağlanmalıdır. Kaynak metindeki her unsur çok önemli olduğu için, Yunanca metinden hiçbir şey çıkarılmadığı takdirde, kaynak dilde yarattığı olağanüstü etki, çeviride yeniden canlanacaktır. Çevirmen sadece her iki dil ve edebiyat alanında deneyimli olmakla kalmayıp aynı zamanda bu konulara tam anlamıyla hâkim olmalıdır, böylece ilkel sözcük bağımlılığın uzaklaşabilir. Metinde yer alan her sözcüğün anlamını ve değerini kavrayabilmek adına, çeviri sürecine başlamadan önce yazarın tüm eserlerini okuyarak bunları açımlayıp yorumlamak önemlidir. Çevirmen, bilim ve eğitim sayesinde geliştirilebilecek yorumlama yeteneğinin yanında, anladıklarını kaynak metinle uyumlu ve kendi ana diline uygun bir biçimde yeniden aktarabilme kabiliyetine de sahip olmalıdır. Ayrıca, yazara ve amaç dil okuyucusuna karşı taşıdığı sorumluluğun da bilincinde olmalıdır. Ancak bu koşulları sağladığında, çevirmen yazarın üslup araçları ile amaç dile yerleşmiş yapılar arasında ayırım yapabilir. Bruni, başarılı bir çeviri için göz önünde bulundurulması gereken prensipleri bu şekilde sıralar ve çeviri eserin öncelikle üslup açısından kaynak metne uyum sağlaması gerektiğini vurgular. Çünkü biçim, içerik kadar önemli olmasının yanında, aynı zamanda çevirmenin kaynak metni bir bütün olarak aktarırken takip edeceği yolu da belirler (Kızıltan, 2000:81).

3.6. Leon Battista Alberti (1404–1472)

Rönesans döneminin en etkili hümanistlerinden biri de kuşkusuz Leon Battista Alberti'dir. Müzisyen, matematikçi, şair, yazar, ressam ve mimar olarak ünlenen Alberti, 15. yüzyılda İtalyan Rönesansı'nın en önemli temsilcisiydi. Alberti, dini temellere dayalı Orta Çağ dünyasından, sorgulamaya dayalı insan merkezli değerlere ve özellikle antik Roma'nın klasik sanat ve düşünce tarzlarının yeniden canlanmasına doğru giden kültürel değişimi temsil etmiştir (Ault, 2001:10). Leon Battista Alberti, Lorenzo di Benedetto Alberti ve Bianca Fieschi'nin gayri meşru oğlu olarak 1404'te Cenova'da dünyaya gelmiştir. Babasının köklü Floransalı tüccar ailesi siyasi nedenlerle sürgüne gönderilmiş ve 1428 yılına kadar memleketlerine dönmelerine izin verilmemişti. Leon Battista ilk çocukluk dönemlerini Venedik'te geçirmiş, ardından 1415-18 yılları arasında Gasparino Barizza'nın Padua'daki okuluna gitmiştir. Burada Latince ve Yunanca öğrenmiştir. Yaklaşık 1420'den itibaren Bologna'da kanon hukuku okumaya başlamıştır. Ancak 1421'de babasının ölümüyle birlikte miras anlaşmazlıkları baş göstermiş ve bu durum onu psikolojik olarak

zorlayarak hastalanmasına yol açmıştır. Bu sebeple yorucu hukuk çalışmalarına geçici olarak ara vererek eğitime fizik ve matematik çalışarak devam etmiştir (Wulfram, 2001:7)

1428'de Floransa hükümeti aleyhlerindeki yasağı kaldırdığı ve tekrar Floransa'da yaşamalarına izin verildiği için Alberti, Floransa'ya geri dönmüştür. Aynı yıl, Bologna Üniversitesi'nden, kanon hukuku alanında doktora derecesi almıştır (Demir Yiğit, 2022: 95). Alberti 1432'de Roma'da Piskopos Biagio Molin'in sekreteri olarak çalışmıştır. Molin aynı yıl ona Papalık mahkemesinde bir kâtip olarak iş bulmuş ve onu *Vita Sancti Potiti*'yi yazması için görevlendirmiştir. Roma'da yaşadığı bu dönemlerde hem Papalık sarayındaki ünlü hümanistlere erişim sağlamış hem de kutsal şehrin yapılarını ve kalıntılarını ayrıntılı olarak inceleme fırsatı bulmuştur (Wulfram, 2001:8). 1434'te, Roma'daki siyasi durumun istikrarsızlığı nedeniyle papalık yönetimi Floransa'ya taşınmıştır. Papa Eugenius, Roma'dan kaçtığı anda, Alberti ona eşlik ederek Floransa'ya kadar gitmiş ve daha sonra ikisi birlikte Bologna'ya taşınmıştır (Demir Yiğit, 2022:98). 1443'te ise Roma'ya dönmüş ve hayatının geri kalanını burada geçirmiştir (Ault, 2001:10). Döneminde başarılarıyla adından söz ettiren ünlü hümanist 1472'de ölmüştür (Berger, 2009:31).

Alberti'nin farklı konuları ele aldığı birçok eseri bulunmaktadır. 1429'da *Amator*, *Ecatonfilea* ve *Intercoenales* adlı üç kitap yazmıştır. *Intercoenales* adlı bir eser daha kaleme almış ve bu eseri arkadaşı Paolo Toscanelli'ye ithaf etmiştir. Daha sonra 1429-1343 yılları arasında da *Deiphira* adlı romanını yazmıştır. Bu dört eserde de aşk, erdem ve başarısız ilişkilerle ilgili konuları ele alınmıştır. 1433'te ise *Vita S. Potiti* adlı bir biyografi romanı yazmıştır (Demir Yiğit, 2022:114). Ayrıca Papalık mahkemesi için çalışırken, Roma'nın anıtlarının bir tasviri olan *Descriptio urbis Romae*'yi yazmıştır. Yaklaşık 1433'te aile ve sivil hayata adanmış bir eser olan *Della famiglia*'yı yazmış ve bu eserde karanlık tarafını ortaya koymuştur. 1435-36 yıllarında Floransa'daki sanatçı dostlarına ithafen *Della Pittura* adlı eserini yazmıştır. Aynı dönemde ilk İtalyanca dilbilgisi kitabını yazmıştır. Ayrıca heykeltıraşlık, felsefe ve matematik üzerine de yazan Alberti son olarak mimarlık üzerine *De re aedificatoria* adlı incelemesini yazmıştır (Ault, 2001:10). Görüldüğü üzere Leon Battista Alberti, geniş bir yelpazede eserler üretmiş ve farklı konulardaki derin düşüncelerini yazıya dökmüştür. Eserlerinde aşk, erdem, ilişkiler, sanat, dilbilgisi, biyografi ve mimarlık gibi çeşitli konuları ele alması, onun çok yönlü bir entelektüel olduğunu göstermektedir.

Leon Battista Alberti, akademik eğitimin temelini teşkil eden bilimsel sanat anlayışını savunmuş ve oranlar teorisi ile perspektif kuramının matematikle olan ilişkisi nedeniyle, matematiğin, sanatın ve bilimin ortak zeminini oluşturduğu düşüncesiyle hareket etmiştir. *Della Pittura* isimli eserinde Alberti, deney yapan bilim insanıyla gözlem yapan sanatçı arasındaki benzerliğe işaret etmiş ve dünyayı deneyimler yoluyla anlamının ve bu deneyimlerden usçu yasalar kazanmak çabasının hem sanatçılar hem de bilim insanları için geçerli olduğunu savunmuştur (Öndin, 2021:446-447).

Della Pittura, resim sanatının doğasını anlamak için gerekli olan temel prensipler hakkında bilgiler içermektedir. Alberti resim sanatının ne kadar önemli bir konumda olduğunu şu sözlerle ifade eder: "(...) Resim tüm diğer sanatların efendisi, en azından onların temel süsü değil midir? (...) Başka hiçbir sanat yoktur ki hem o konuda cahil olanlar hem de yetenekliler tarafından öğrenilmesi ve uygulanması bu kadar zeokli olsun. İzinizle kendimden bahsedeyim; işlerim izin verdiğinde sıklıkla yaptığım gibi ne zaman keyif almak ve eğlenmek için resim yapmaya otursam, o kadar yoğunlaşıyor ve keyif alıyorum ki, fark etmeden üç dört saat geçmiş olur. Yani bu sanat, gelişim sürecinde büyük keyif verir; mükemmelleştiginizde ise onur, servet ve ebedi bir şöhret sunar (...) Resim konusunda ustalaşmayı arzularken, antik dönemdekilerin kazandığı onuru ve şöhreti her zaman gözünüzün önüne getirin (...)” (Alatlı, 2014:449)

Salt geometrik formlar estetik bir güzellik oluşturduğu için bir ressamın her şeyin ötesinde iyi bir geometri bilgisine sahip olması gerekmektedir. Bu nedenle, Alberti, iyi bir ressam olmak için geometri bilgisinin bir zorunluluk olduğunu iddia etmiş ve geometri bilgisi olmayan birinin başarılı bir ressam olamayacağını söylemiştir: “Bir ressamın olabildiğince özgür sanatları öğrenmesi gerekir ancak her şeyden öte çok iyi bir geometri bilgisine sahip olmasını isterim. Genç soyluların resim dersi aldıkları Antik Çağ ressamı Pamphilus ile aynı görüşteyim, zira o, geometri bilmeyen birisinin iyi bir ressam olamayacağını öne sürmüştür. Eksiksiz ve mükemmel bir resim sanatını oluşturabilecek temel ilkelerimiz bir geometri uzmanınca kolayca anlaşılabilir, ancak ne temel ilkeler

ne de resim sanatının prensipleri geometri bilmeyenler tarafından anlaşılabilir. Bu nedenle ressamların geometri sanatını öğrenmeleri gerektiğine inanıyorum” (Demir Yiğit, 2022:132)

John Onians'ın görüşüne göre, Alberti, Orta Çağ'ın ahlaki ve retorik değerlerini sosyal ve estetik değerlerle değiştiren ilk kuramcıdır. Alberti, sonraki sanatçı, mimar ve teorisyenleri büyük ölçüde etkileyen çalışmaları sayesinde, yeni dönemin ve sanat anlayışının öncülerinden biri olmuştur. Alberti'nin kutsal geometrisi, Rönesans düşüncesinin oluşumunda önemli bir rol oynamıştır. İnsan, artık her şeye kadir olan bir Tanrı karşısında güçsüz değil; aksine sanat aracılığıyla dünyayı şekillendirerek Tanrı'nın iradesini yerine getirebilen özgür bir birey haline gelmiştir (Demir Yiğit-Urfalıoğlu, 2022:270-271).

Hümanizmin retoriğine bakıldığında, kadınlar için yeni entelektüel ve sosyal fırsatlar sunması beklenebilir. Ancak hümanizmin kadınlarla olan ilişkisi biraz sorunludur. Alberti'nin, *Della Famiglia (On the Family)* adlı eserinde ifade ettiğine göre kadının aldığı tek eğitim evini idare etmekle ilgilidir. Ayrıca erkekleri ilgilendiren konuları öğrenmek için çabalayan cesur ve ileri görüşlü kadınların olmasından kaygılandığını da ifade etmiştir. Hümanistler kadınların öğrenme merakını tamamen reddetmemişler, ancak bu merakın ileri seviyelere ulaşmaması gerektiğini savunmuşlardır (Brotton, 2006:45-46). Ev yönetimi dışında kadının aldığı eğitimle ilgili sınırlı bir rol öngörülmesi, hümanist düşüncenin bile kadınların eğitime ve toplumsal rolüne belirli sınırlamalar getirebildiğini göstermektedir. Alberti'nin ileri görüşlü ve bilgiye aç kadınlardan duyduğu kaygı, hümanistlerin genel düşüncesini yansıtmada, kadınların entelektüel ilerlemesine dair olumsuz bir bakış açısının mevcut olduğunu göstermektedir.

4. Sonuç

Rönesans Hümanizmi, 14. ve 15. yüzyıllarda Avrupa'nın kültürel ve entelektüel yaşamında büyük değişimlere yol açan bir düşünce akımı olmuştur. İnsan merkezli düşünce ve bireyselliği ön plana çıkaran hümanistler, eğitim, sanat ve bilimde önemli ilerlemeler kaydetmişlerdir. Rönesans Hümanizmi sayesinde, insanın potansiyeli ve yetenekleri keşfedilmiştir. Bu dönemde, Antik Yunan ve Roma kültürlerinin eserleri yeniden keşfedilerek, klasik düşünce ve değerlerin gün yüzüne çıkması sağlanmıştır.

Rönesans Hümanizmi, aynı zamanda dönemin siyaset, toplum ve kilise yapılarına yönelik eleştirilerin de temelini atmıştır. Bu akımın etkisi, Avrupa'da ve diğer ülkelerde birçok alanda hissedilmiş ve insan odaklı düşüncenin benimsenmesine önemli bir katkı sağlamıştır. Ayrıca, hümanistler, insanın kendini keşfetmesine, düşüncelerini özgürce ifade etmesine ve bilgiye erişmesine izin veren bir ortam yaratmışlardır. Bu durum, Rönesans'ın aydınlanma çağına geçişinde önemli bir rol oynamıştır.

Hümanistlerin en önemli katkıları eğitim alanında olmuştur. Hümanistler, eğitimin önemli bir parçası olarak beşerî bilimlerin gelişimini teşvik etmiştir. Rönesans döneminde, beşerî bilimlerdeki ilerlemeler, öğrencilere insan doğası ve düşüncesi hakkında daha geniş bir perspektif sunarak, eleştirel ve analitik düşünme becerilerinin gelişimine katkıda bulunmuştur. Hümanistlerin eğitim alanındaki katkıları, modern eğitim sistemlerinin oluşumuna da önemli bir katkı sağlamıştır. Eğitimde insan merkezli bir yaklaşımın benimsenmesi, öğrencilerin bireysel ihtiyaçlarına göre ders planlanması ve öğrenci merkezli bir ortam sağlanması, hümanist düşüncenin eğitim alanındaki etkisinden kaynaklanmaktadır.

Sonuç itibarıyla Rönesans dönemi hümanistleri Avrupa'nın gelişiminde büyük bir etkiye sahip olmuşlardır. Eğitim sistemi, bilim, sanat ve mimari gibi alanlarda büyük bir ilerleme kaydedilmesine sebep olmuşlardır. Rönesans dönemindeki hümanistler, Avrupa'da kültürel, sosyal ve entelektüel bir uyanışın ortaya çıkmasına önyak olmuşlardır. Bu dönem, Avrupa'nın modernleşmesine ve bugünkü dünya kültürünün temellerinin atılmasına katkıda bulunmuştur. Hümanistlerin düşünceleri, günümüzde de hala önemli bir yere sahiptir ve çağdaş dünya kültürüne etkileri devam etmektedir.

Finansman/ Grant Support

Yazar(lar) bu çalışma için finansal destek almadığını beyan etmiştir.
The author(s) declared that this study has received no financial support.

Çıkar Çatışması/ Conflict of Interest

Yazar(lar) çıkar çatışması bildirmemiştir.
The authors have no conflict of interest to declare.

Açık Erişim Lisansı/ Open Access License

This work is licensed under Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International License (CC BY NC).
Bu makale, Creative Commons Atıf-GayriTicari 4.0 Uluslararası Lisansı (CC BY NC) ile lisanslanmıştır.

Kaynaklar

- Alatlı, A (2014), *Batıya Yön Veren Metinler: Rönesans/Protestan Reformu/Erken Modern Dönem/Bilim Çağı*, II Cilt, İstanbul: Alfa Yayıncılık.
- Arabatzis, G. (2020), Manuel Chrysoloras, (Ed.:, Henrik Lagerlund), *Encyclopedia of Medieval Philosophy: Philosophy between 500 and 1500* (s.1103-1106), Dordrecht: Springer.
- Ault, C. T. (2001), Alberti, Leon Battista (1404–72), (Ed.:, Clayton J. Drees), *The Late Medieval Age of Crisis and Renewal, 1300–1500: A Biographical Dictionary* (s.10-11), Westport: Greenwood Press.
- Aurnhammer, A. and Detering, N. (2019), *Deutsche Literatur der Frühen Neuzeit: Humanismus, Barock, Frühaufklärung*, Tübingen: Narr Francke Attempto.
- Balamir, E. (2019), Giovanni Boccaccio'nun Decameron Adlı Eserinde Yapısal Çerçeve, *Avrasya Sosyal ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi* 6(5), s. 77-83.
- Barber, J. R. (2006), *Modern European History*, New York: HarperCollins.
- Barsella, S. (2007), Leonardo Bruni (ca.1370-1444), (Eds.:, Gaetana Marrone vd.), *Encyclopedia of Italian Literary Studies* (s. 312-314), New York: Routledge.
- Berger, G. (2009), *Relazioni: Internationales Wien*, Frankfurt am Main: Peter Lang.
- Boccaccio, G. (2002), *Decameron*, (Çev.: Rekin Teksoy), 4. Basım, İstanbul: Oğlak Yayıncılık.
- Bod, R. (2013), *A New History of the Humanities: The Search for Principles and Patterns from Antiquity to the Present*, Oxford: Oxford University Press.
- Brambach, W. (1865), *Friedrich Ritschl und die Philologie in Bonn*, Leipzig: B.G. Teubner.
- Brotton, J. (2006), *The Renaissance: A Very Short Introduction*, New York: Oxford University Press.
- Brown, V. (Ed.). (1992). *Catalogus Translationum Et Commentariorum: Mediaeval and Renaissance Latin Translations and Commentaries*. Washington, D.C.: Catholic University of America Press.
- Cox, V. (2009), Leonardo Bruni on Women and Rhetoric: *De studiis et litteris* Revisited. *Rhetorica: A Journal of the History of Rhetoric*, 27(1), s. 47-75. DOI: 10.1525/rh.2009.27.1.47
- Cunningham, L. S & Reich, J.J. (2015), *Culture&Values: A Survey of the Humanities*, 8. Basım, USA: Cengage Learning.
- Çalışkan Akçetin, N. (2018), 'İnsancı' Olmak ya da 'İnsan' Olmak: Hümanizm'e Eleştirel Bir Bakış. *Beytulhikme An International Journal of Philosophy*, 8(2), s. 691-712.
- Demir Yiğit, D. ve Urfaloğlu, N. (2022), Leon Battista Alberti'nin Cepheleri Üzerinden Antikitenin Okunması: Palazzo Rucellai ve Tempio Malatestiano Örnekleri, *Mimarlık ve Yaşam Dergisi*, 7(1), s. 269-290. DOI: 10.26835/my.1056241

- Demir Yiğit, D. (2022), *Leon Battista Alberti Mimarlığı*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Yıldız Teknik Üniversitesi.
- Dönmez, S. (2021), *Rönesans Hümanizmi Bağlamında Kopernik'in Heliosentrik Evren Kuramı'nın Felsefi Değerlendirmesi*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Akdeniz Üniversitesi, Antalya.
- Eckstein, F. A. (1887), *Lateinischer und Griechischer Unterricht*, (Hrsg.: Heinrich Heyden), Leipzig: Fues's Verlag (R. Reisland).
- Enenkel, Karl A. E. (2008), *Die Erfindung des Menschen: Die Autobiographik des frühneuzeitlichen Humanismus von Petrarca bis Lipsius*, Berlin: Walter De Gruyter.
- Enenkel, K. (2019), Francesco Petrarca: *Secretum* ['My Secret'; 'Secret Book'] / *De secreto conflictu curarum mearum* (Mid-14th Century) [On the Secret Struggles of My Mind]. (Ed.: Martina Wagner-Egelhaaf), *Handbook of Autobiography/Autofiction*, Volume I: Theory and Concepts (s. 1386-1396), Berlin/Boston: De Gruyter.
- Feld, H. (2013), *Das Ende des Seelenglaubens: Vom antiken Orient bis zur Spätmoderne*, Berlin: LIT Verlag.
- Flatt, L. (2010), *Religion in the Renaissance*, Canada: Crabtree Publishing.
- Freund, W. (1872), *Wie studiert man Philologie?*, Leipzig: Wilhelm Violet.
- Geiger, L. (2016), *Renaissance und Humanismus in Italien und Deutschland*, Cyprus: TP Verone Publishing House.
- Gill, A. (2007), Malatesta, Battista da Montefeltro (1383-1450). (Eds.: Diana Robin vd.), *Encyclopedia of Women in the Renaissance: Italy, France, and England*, Santa Barbara, California: ABC-CLIO.
- Grubmüller, K. (2006), *Die Ordnung, der Witz und das Chaos: Eine Geschichte der europäischen Novellistik im Mittelalter: Fabliau-Mare-Novelle*, Tübingen: Max Niemeyer.
- Güler, G. (2018), *Antik Çağ Hümanizmi ile Rönesans Hümanizminin Karşılaştırılması*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Kırıkkale Üniversitesi, Kırıkkale.
- Hirsch, E. C. (2000), *Der Berühmte Herr Leibniz: Eine Biographie*, München: C.H. Beck.
- Kallendorf, C. W. (2008), Introduction, (Çev.: Craig W. Kallendorf), *Humanist Educational Treatises* (s. vii-xvi), Cambridge, MA: The I Tatti Renaissance Library, Harvard University Press.
- Kapriev, G. (2005), *Philosophie in Byzanz*, Würzburg: Königshausen & Neumann.
- Kızıltan, R. (2000), Antik Çağdan 19. Yüzyıl Sonuna Kadar Edebi Çeviri Kuramları Antik Çağdan Barok Çağın Sonuna Kadar Tarihte Çeviri, *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi*, 40/1-2, s. 71-88.
- Kinsner, C. (2001), Chrysoloras, Manuel (c. 1353-1415), (Ed.: Clayton J. Drees), *The Late Medieval Age of Crisis and Renewal, 1300-1500: A Biographical Dictionary* (s. 104-106), Westport: Greenwood Press.
- Klinke, M. (2010), *Die Darstellung der Pest in der Literatur von Giovanni Boccaccio und Francesco Petrarca*, Germany: Grin Verlag.
- Kobusch, T. (2011), *Geschichte der Philosophie Band 5: Die Philosophie des Hoch- und Spätmittelalters*, München: C.H. Beck.
- Koran, O. (2016), *Decameron'da İnsan, Kader ve Zeka*, (Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi, Ankara).
- Mann, N. (2004), The origins of humanism, (Ed.: Jill Kraye), *The Cambridge Companion to Renaissance Humanism* (s. 1-19), Cambridge: Cambridge University Press.
- Maxson, B. J. (2022), Bruni, Leonardo, (Ed.: Marco Sgarbi), *Encyclopedia of Renaissance Philosophy* (s. 502-513), Switzerland: Springer.
- McClinton, B. (2006), Humanism in the Renaissance, *Humani*, 97, s. 10-16.

- Mehnert, G. (2019), *Der Türk ist der Lutherischen Glück ... Die Reformation in Südosteuropa: Luther-der Papst-der Kaiser-der Sultan*, Berlin: LIT.
- Monfasani, J. (1998), Humanism, Renaissance, (Ed.: Edward Craig), *Routledge Encyclopedia of Philosophy* (s. 533-541), London and New York: Routledge.
- Nauert, Charles G. (2004), *The A to Z of the Renaissance*, Lanham, Maryland: Scarecrow Press.
- Necla F. (2021), *Hümanizmden Posthümanizme Sıradan İnsanın Reddi*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Necmettin Erbakan Üniversitesi, Konya.
- Öndin, N. (2021), Rönesans ve Eğitim, *MSGSÜ Sosyal Bilimler Dergisi*, 1(23), s. 444-451.
- Petrarca, F. (2004), *Epistulae Metricae Briefe in Verse*, (Hrsg.: übersetzt und erläutert von Otto und Eva Schönberger), Würzburg: Königshausen & Neumann.
- Petrarca, F. (2021), *Utku Şiirleri*, (Çev.: Kemal Atakay), 2. Basım, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Rathgeber, G. (1866), *Grossgriechenland und Pythagoras*, Gotha: Wilhelm Opetz.
- Rebhorn, W. A. (Ed.). (2000), *Renaissance Debates on Rhetoric*, (Çev.: Wayne A. Rebhorn), Ithaca, New York: Cornell University Press.
- Reynolds, L. D. & Wilson, N.G. (2013), *Scribes and Scholars: A Guide to the Transmission of Greek and Latin Literature*, 4. Basım, Oxford: Oxford University Press.
- Sari Machmout, B. (2019), *Osmanlı İmparatorluğu'nun Paylaşılması Kontekstinde Yeni Yunanilik*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Uludağ Üniversitesi, Bursa.
- Sarti, R. (2004), *Italy: A Reference Guide from the Renaissance to the Present*, New York: Facts On File, Inc.
- Schiwy, G. (2003), *Birgitta von Schweden: Mystikerin und Visionärin des späten Mittelalters: Eine Biographie*, München: C.H. Beck.
- Schulze-Witzenrath, E. (2006), *Literaturwissenschaft für Italianisten: Eine Einführung*, 3. Basım, Tübingen: Günter Narr Verlag.
- Schwarz, B. (2013), *Kuriuniversität und stadtrömische Universität von ca. 1300 bis 1471*, Leiden: Brill.
- Sider, S. (2007), *Handbook to Life in Renaissance Europe*, Oxford: Oxford University Press.
- Sınanoğlu, S. (1958), Giovanni Boccaccio, *DTCF Dergisi*, 16/1-2, s. 19-40.
- Voßler, K. (1948), *Italienische Literaturgeschichte*, Berlin: Walter de Gruyter.
- Weinrich, H. (2008), *Knappe Zeit: Kunst und Ökonomie des befristeten Lebens*, München: C.H. Beck.
- Whisker, J.B. and Coe, J. R. (2021), *The Citizen-Soldier in War and Peace*, Irvine: Universal Publishers.
- Wiegmann, H. (2003), *Abendlandische Literaturgeschichte*, Würzburg: Königshausen & Neumann.
- Witt, R. G. (2006), Salutati, Coluccio (1331–1406), (Ed.: Richard K. Emmersons), *Key Figures in Medieval European: An Encyclopedia* (s. 590-591), New York: Routledge.
- Wulfram, H. (2001), *Literarische Vitruvrezption in Leon Battista Albertis De re aedificatoria*, München-Leipzig: K.G. Saur.
- Yıldırım, M. (2020), Rönesans ve Reformasyon, *ÇAKÜ Edebiyat Fakültesi Dergisi*, 8(1), s. 184-210.